

**ЭКОНОМИКА
ЭКОНОМИКА
ECONOMY**

FTAXP: 06.35.31

<https://orcid.org/0009-0000-8631-7612>

<https://orcid.org/0000-0002-3638-5745>

<https://orcid.org/0000-0002-2211-2340>

Абдыкулова Д.Б.*, Құлбай Б.С., Ахметова С.С.

экономика магистрі, М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

PhD докторы, М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

экономика магистрі, М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

**ДИЛЕРЛІК АВТОМОБИЛЬ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ БАСҚАРУ ЕСЕБІН
ҰЙЫМДАСТЫРУ**

*** Автор - корреспондент:** dami_bax@mail.ru

Түйін: Мақалада дилерлік автомобиль ұйымдарындағы басқару есебі жүйесінің ерекшеліктері мен оны жетілдіру жолдары қарастырылады. Қазақстанның автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардың басқару есебінің заманауи дамуының ерекшеліктері айқындалып, автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің жүйесі көрсетілген. Дәстүрлі басқару есебінен айрықшаланатын заманауи басқару есебінің ролі анықталған. Басқару есебі жүйесінің тиімділігін бағалауды дамыту бағдарламасын бағыттауға арналған, негізгі проблемалық жағдаяттарды жою бағыттары аталып өтілген. Дилерлік автомобиль ұйымдарындағы басқару есебін ұйымдастырудың негізгі факторы ретіндегі бизнес-үдерістерге айқындама берілген. Тендестірілген көрсеткіштер жүйесі тұжырымдамасы ашылып көрсетілген. Басқару есебін жетілдіру мақсатында баламалы шығымдар есебінің әдістемесі анықталған. Автомобильдердің өтімді емес қоймасын қалыптастыру барысындағы баламалы шығындардың соммасын есептеу көрсетілген. «Директ-костинг» калькуляциялық жүйесінің мүмкіндіктері ашылып сипатталған. Соныменен, қолданысы дилерлік ұйымның қызметіне талдау жүргізуге мүмкіндік беретін шығындар жіктемесі негізделіп, дилерлік ұйымдар үшін тән баламалы шығымдар есебіне аса көңіл бөлінді, бизнес-үдерістерді тиімділігін бақылау жүйесі айқындалды және автомобиль нарығындағы дилерлік ұйымдарды басқару есебін жетілдіру бойынша бірқатар ұсыныстар берілді.

Кілт сөздер: басқару есебі, дилерлік автомобиль ұйымдары, басқару есебінің жүйесі, тендестірілген көрсеткіштер жүйесі

МРНТИ: 06.35.31

<https://orcid.org/0009-0000-8631-7612>

<https://orcid.org/0000-0002-3638-5745>

<https://orcid.org/0000-0002-2211-2340>

Абдыкулова Д.Б.*, Кулбай Б.С., Ахметова С.С.

магистр экономики, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Казахстан

доктор PhD, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Казахстан

магистр экономики, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Казахстан

**ОРГАНИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ДИЛЕРСКИХ
АВТОМОБИЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ**

***Автор - корреспондент:** dami_bax@mail.ru

Аннотация: В статье рассматриваются особенности системы управленческого учета в дилерских автомобильных организациях и пути его совершенствования. Отражены особенности современного развития управленческого учета в дилерских организациях автомобильного рынка Казахстана, показана схема управленческого учета на дилерских предприятиях автомобильного

рынка. Определена роль современного управленческого учета отличающаяся от роли традиционного управленческого учета. Перечислены основные проблемные моменты, на устранение которых нужно направлять программу по развитию оценки эффективности системы управленческого учета. Описаны бизнес-процессы как основной фактор организации управленческого учета в дилерских автомобильных организациях. Раскрыта концепция сбалансированной системы показателей. В целях совершенствования системы управленческого учета определена методика учета альтернативных издержек. Показан расчет суммы альтернативных издержек при формировании неликвидного склада автомобилей. Обозначена универсальность калькуляционной системы «директ-костинг». Таким образом, обоснована классификация затрат, применение которой позволяет проводить глубокий анализ деятельности дилерской организации, описана система контроля эффективности бизнес-процессов и предложен ряд мер по совершенствованию управленческого учета в дилерских организациях автомобильного рынка Казахстана.

Ключевые слова: управленческий учет, дилерские автомобильные организации, система управленческого учета, сбалансированная система показателей

IRSTI: 06.35.31

<https://orcid.org/0009-0000-8631-7612>

<https://orcid.org/0000-0002-3638-5745>

<https://orcid.org/0000-0002-2211-2340>

Abdykulova D.B.*, Kulbay B.S., Akhmetova S.S.

Master of Economics, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

Doctor PhD, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

Master of Economics, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACCOUNTING IN AUTOMOBILE DEALER ORGANIZATIONS

***Corresponding author:** dami_bax@mail.ru

Abstract: The article discusses the features of the management accounting system in automotive dealer organizations and ways to improve it. The features of the modern development of management accounting in dealer organizations of the automotive market of Kazakhstan are reflected, the scheme of management accounting at dealer enterprises of the automotive market is shown. The role of modern management accounting is defined, which differs from the role of traditional management accounting. The main problematic issues are listed, which should be addressed by a program to develop an assessment of the effectiveness of the management accounting system. Business processes are described as the main factor in the organization of management accounting in automobile dealer organizations. The concept of a balanced scorecard is revealed. In order to improve the management accounting system, a methodology for accounting for opportunity costs has been defined. The calculation of the amount of opportunity costs in the formation of an illiquid car warehouse is shown. The universality of the direct-costing calculation system is indicated. Thus, the cost classification is justified, the use of which allows for an in-depth analysis of the dealer organization's activities, a system for monitoring the effectiveness of business processes is described, and a number of measures are proposed to improve management accounting in dealer organizations of the automotive market in Kazakhstan.

Keywords: management accounting, automobile dealer organizations, management accounting system

Kіpіcne

Қазақстанның автомобиль нарығында басты орынды дилерлік ұйымдар алады, олар өз кезегінде өндіруші мен сатып алушының арасындағы байланыстырушы құрал болып табылады. Қазақстанның автомобиль нарығындағы дилерлік ұйымдарының қызметіне жаңа немесе пайдаланылған автокөліктерді сату ғана емес, сонымен қатар басқа да қызмет түрлерін көрсету кіреді. Оның ішінде: қаржылық қызметтер (несиелер, сақтандыру), сервистік қызметтер (жөндеу, керек-жарақтарды орнату). Сауда ұйымы сонымен қатар

отандық және шетелдік қосалқы бөлшектерді, материалдар мен керек-жарақтарды сатумен айналысады. Есептегі құралдардың көптігі, бизнес-үдерістердің күрделілігі басқару есебі жүйесіне талаптарды күшейтеді.

Жылдам өзгертін макроэкономикалық жағдайда дилерлік ұйымдарда экономикалық негізделген шешімдерді қабалдаудың есептік механизмін пайдалану мен оны үнемі жетілдіру талап етіледі. Сонымен қатар, ұлттық дилерлік ұйымдарында әлі де қажетті ақпараттық база жоқ, басқарушылық есепке алудың есеп саясаты, пайдаланылмаған шығындардың қажетті жіктелуі, бухгалтерлік есеп бойынша жауапкершілік орталықтары ұйымдастырылмаған, трансферттік баға белгілеу жүйелері нашар дамыған.

Дилерлік ұйымдарының экономикалық жағдайларға тәуелділігі оның қызметіне әсер ететін сыртқы факторларды қарастыру мен талдауға қатысты басқару ақпаратына жаңа қиындықтар туғызады. Сондықтан да қазіргі таңда Қазақстанның автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардағы басқару есебін жетілдіру мәселелерін зерттеудің ғылыми және практикалық маңызы зор және тақырыпқа жоғары өзектілік береді.

Зерттеудің мақсаты: (тақырыппен байланысты) шығындарды қалыптастыру мен бизнес-үдерістердің ерекшелігін ескере отырып дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің ерекшеліктерін айқындау, табыстылықтың қонымды деңгейі мен объективті баға белгілеуге ықпалын тигізетін тәжірибелік ұсынымдарды негіздеу блып табылады. Осы мақсатқа жету үшін отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері мен нормативтік актілерге шолу жасау, дилерлік ұйымдардағы шығындарды есепке алудың дұрыстығын айқындау, басқару есебін ұйымдастырудың қажеттілігі мен тиімділігін негіздеу және оны оңтайландыру жолдарын анықтау.

Зерттеудің міндеттері: (зерттеудегі алынған тақырыпты толық ашу 1-2 міндет) дилерлік ұйымдардың басты сипатын анықтай отырып, ондағы шығындарды есепке алуды қарастыру және талдау жасау, жауапкершілік орталықтары бойынша теңдестірілген көрсеткіштер жүйесін ашу, дилерлік ұйымдардағы басқару есебін жетілдіру шараларын ұсыну болып анықталды.

Зерттеу әдістері: (зерттеу барысында пайдаланған әдістер) Мақалада біз логикалық талдау, жүйелік, жинақтау мен нақтылау әдістері пайдаланылып, деректерге талдау жасалынып, нақты ұсыныстар дайындалды.

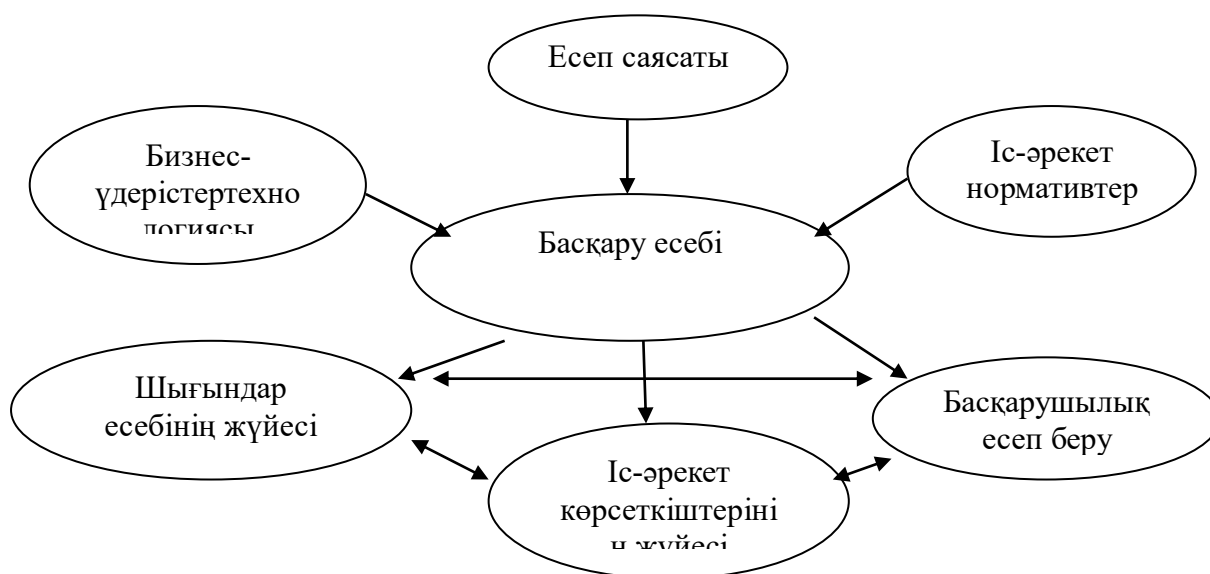
Теориялық талдау

Дилерлік ұйымдардағы басқару есебіне деген қызығушылық, заманауи іскерлікке тән арнайы келесі факторлармен байланысты: Капиталдың жинақталуының тұрақты өсуі; ішкі және сыртқы бәсекелестіктің жоғары деңгейі, инфляциялық шаралардың болжамдылығы, өнімнің өзіндік құнының едәуір өсуі және өнімнің өзіндік құнына қосымша құнның үлесі.

Автокөлік нарығындағы дилерлердің позициясын нығайту және кеңейту үшін олардың ақша ағындарын, өндірістік және инвестициялық жоспарларын тиімді және оңтайлы басқару қажет. Әрине, бұл үшін тек дәстүрлі әдістерді қолдану жеткіліксіз.

Дегенмен, заманауи басқару есебінің рөлі дәстүрлі басқару есебінен ерекшеленеді. Дәстүрлі басқару есебі көбінесе ағымдағы басқару есебіне ақпараттық қолдау көрсетуге бағытталған, ал заманауи стратегиялық басқару есебі стратегиялық шешімдер қабылдауға бағытталған. Бұл айырмашылықтар пайдаланылған басқару есебінің әдістері мен басқа пәндер арасындағы байланыстың өзгеруіне әкелді.[1,17]

Төмендегі 1-суретте автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің жүйесі көрсетілген:

Сурет - 1. Дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің жүйесі

Өнім саласының сипаттамалары мен мақсатты жүктемелеріне негізделген басқару есебін сәтті ұйымдастыру, ең алдымен, экономикалық негізделген шығындарды бөлуді дамыту үшін жақсы. Бұл келесілерді анықтап, тұжырымдауға мүмкіндік береді: шығындар аймақтары, жауапкершілік орталықтары, шығындар тасымалдаушылары.

Басқару есебі жүйесінің тиімділігін бағалауды жетілдіру ұйымның жалпы тиімділігін арттыруға кедергі болатын басқару есебі жүйесінің жұмысындағы мәселелерді шешугі өз септігін тигізеді. Сол себепті негізге жағдайлар мен проблемаларды айқындап, тізіп шығу өте маңызды: бұл өз кезегінде басқару есебі жүйесінің тиімділігін бағалауды жетілдіруге және оңтайландыруға бағытталған, басқару есебі жүйесінің ішкі аудиті мәселесі болып табылады. Дилерлік ұйымдардың басым бөлігінде басқару есебін жүргізетін мамандандырылған бөлім қызмет жасамайды. Бұл еліміздің аумағында қызмет атқаратын шағын дистрибьюторларға тән. Басқарушылық есепке алу функцияларының минималды жиынтығы оның негізгі функцияларын бұзу үшін тиісті органды қаржы бухгалтериясына жіберу арқылы шешіледі.[2,113]

Қазақстанның автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің даму деңгейін талдау, шешімін табуды қажет ететін, бірқатар проблемаларды айқындады. Аталған мәселелер келесі 1-кестеде көрініс табады:

Кесте - 1. Қазақстанның автокөлік нарығындағы дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің даму деңгейін талдау

Критерий	Мәселенің сипаты мен ауқымы
Басқару есебі қызметінің бар болуы	Шығындарды үнемдеу мақсатында көптеген ұйымдарды болмайды
Басқару есебі қызметінің нақтыланған міндеттерінің бар болуы	Зерттелген көптеген дилерлік ұйымдарда бухгалтер-сарапшының нақты реттеліп қойған міндеттері болмайды
Жауапкершілік орталықтары бойынша есепті пайдалану	Жауапкершілік орталықтары бойынша есеп тек ірі дилерлік ұйымдарда жүргізіледі, әдетте дамыған басқару есебі жүйесі бар
Сыртқы факторлардың жүйелік талдауы	Сыртқы факторлардың жүйелік талдауы ағымдық нарықтық жағдайға байланысты менеджменттің кәсіби пікіріне сай жасалынады
Стратегиялық көрсеткіштерді өңдеу және ендіру	Стратегиялық мақсаттар айқындалмайды, әдетте негізгі көрсеткіш ретінде – жоспарланған пайда қолданылады.
Баламалы шығындар есебі	Есептеменің анық еместігіне байланысты қолданылмайды

Сонымен қатар, көптеген жеткізушілерде есеп беру орталықтарының басқару есебі жоқ. Бұл жерде жауапкершілік Орталықтарындағы кірістер мен шығыстар емес, басқару шешімдерін қабылдау үшін қажетті көрсеткіштер туралы айтылады. Мұндай көрсеткіштерге қолма-қол ақша (дебиторлық берешек, баға өлшемдеріндегі ақша қалдығы және т.б.) сияқты көрсеткіштер кіруі мүмкін.) Және ақшалай емес (сұраныс пен ұсыныс динамикасын зерттеу және т.б.))[3,727].

Тәжірибелік бөлім

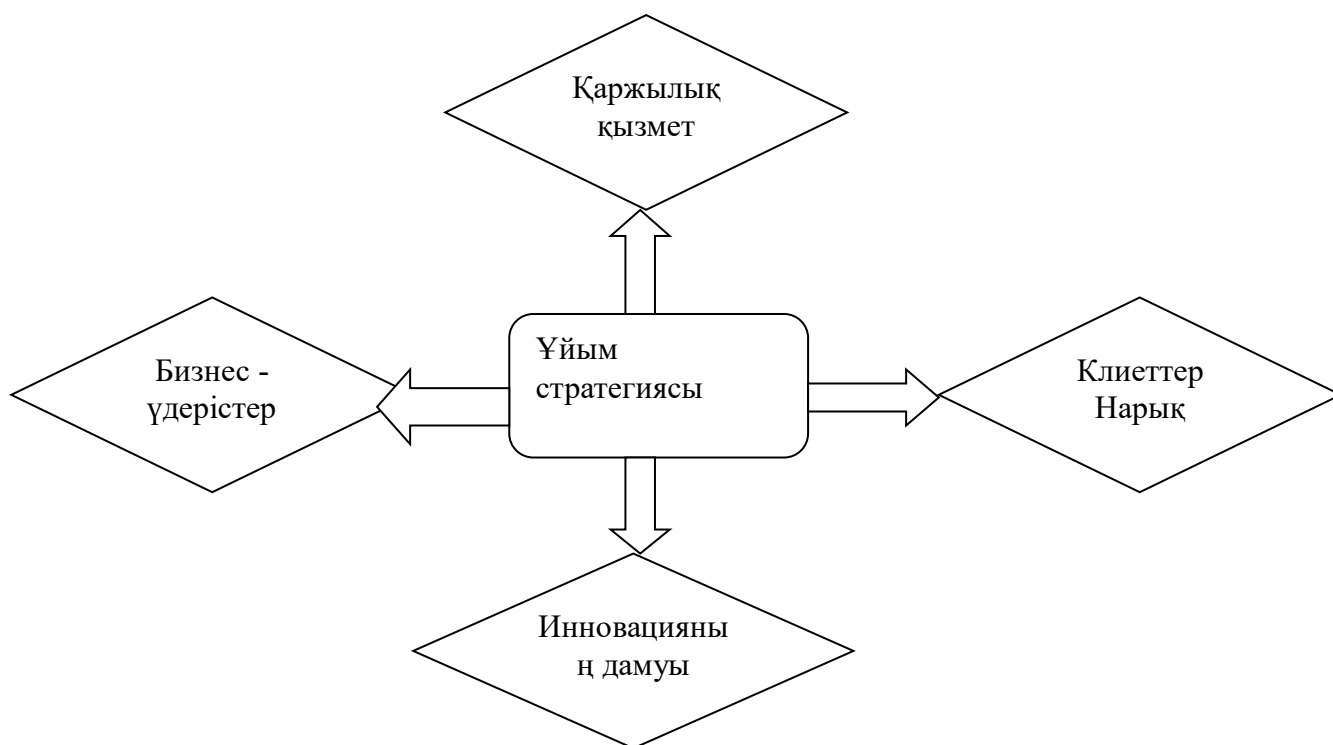
Баланстық көрсеткіштер жүйесін және технологиялық әдісті қолдана отырып, басқару есебі, жоспарлау және шығындар есебінің сапасын жақсартуға мүмкіндік болады. Жекелеген жауапкершілік орталықтары жағдайында әрбір бизнес-үдерісті есепке алу бір-бірінің еңбек шығындарын азайтуға және кешенді стратегияны іске асыруға қосқан үлесін экономикалық бағалауға, сондай-ақ кейіннен қайта құрылымдау мен жетілдіруде қиындықтары бар бизнес-үдерістер және жеке әрекеттерді анықтауға септігін тигізеді. Бұл ретте белгілі бір бизнес-үдерістердерді қалай жіктеу керектігін түсіну өте маңызды.

Қазіргі уақытта басқару есебін заманауи шындықтарына бейімдеу мәселесі кәсіпорынды басқарудың тиімділігін арттыру қажеттілігімен көбірек байланысты болып отыр. Бұл мәселені шешудің мәні негізінен ұйым мен менеджменттің бухгалтерлік шешімдерінің болмауымен, сондай-ақ жалпы басқару есебінің құрылымы мен дамуындағы өзгерістермен байланысты.[4,155]

Басқару Есебінің дамуында көрсеткіштер тұжырымдамасы (теңдестірілген индекс) ретінде осы заманауи басқару есебінің мәнін анықтайтын екі іргелі қағида пайда болды. Жүйе бақыланатын компанияның негізгі бизнес-процестерін басқаруға негізделген.

Қазіргі таңда дәл осы теңдестірілген көрсеткіштер жүйесі тұжырымдамасы кәсіпорынды ішкі және сыртқы факторларға бейімделуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар аталған тұжырымдама басқару есебінің алдыңғы моделдерінің мүмкіндіктерін біріктірілген түрде пайдалануға мүмкіндік береді. [5,125]

Теңдестірілген көрсеткіштер жүйесінің маңызы компанияны басқарудың стратегиясын төрт проекция тұрғысында қарастыруда (Сурет 2)

Сурет - 2. Теңдестірілген көрсеткіштер жүйесінің схемасы

Компания менеджерлері мен қызметкерлеріне қазіргі жағдайда басқару есебінің ақпараттық жүйелерін дамытуда үлкен жетістіктерге жетуге мүмкіндік беретін технологияларды басқару әдістерінің артықшылықтарын атап өткен жөн. Атап айтқанда, ұйымның қызметі, жауапкершілік орталықтары мен бизнес-процестеріне үнемі өзгеріп отыратын нарықтық орта, рентабельділік, тиімділік, бәсекеге қабілеттілік, оңтайландыру және бағаны тексеру, сондай-ақ операциялық бақылау мен бағыттау, негізгі мақсатты басқаруды түзету және жеткізу кіреді.

Дилерлік ұйымдардағы басқару есебінің жүйесін жетілдіру мақсатында баламалы шығындар әдістемесі ұсынылады. Ол өз кезегінде автомобиль қоймасын құру кезінде пайда болып, тәуекелсіз пайыздық ставканы пайдалануға, қорлардың айналымдылығының төмендеуімен байланысты жоғалтуларды есептеуге негізделеді. [6,234]

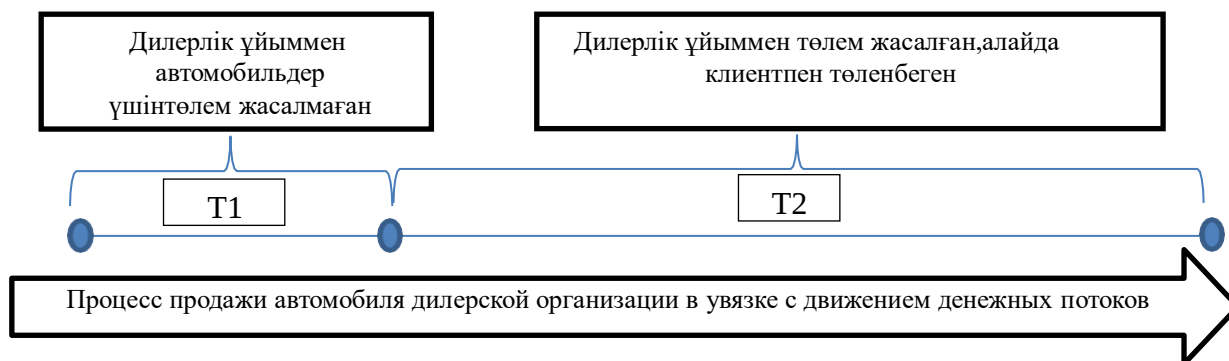
Баламалы шығымдарды есептеу әдістемесі автомобильді сатуды меншік құқығының берілуі факті ретінде ғана қарамай, бизнес-үдерістердің жиынтығы ретінде қарауға мүмкіндік береді. Бизнес-үдерістердің бұл жиынтығы сатушыдан қайта сатылған автокөлікті сатып алу құнынан басталып, тапсырыс берушінің кассалық түбіртегін алуымен аяқталады. Автомобильдерді өткізу конверсиялық тәуекелдерді төмендетуді мақсат қоятынын еске алады, бұл уақыт өте келе қаржылық қысқартуларға байланысты шығындарға әкеледі. 2- кестеде қайта сату үшін активтер ретінде үнемделген коммерциялық емес қорлар ғана емес, сонымен бірге олардың құнын жоғалту мерзімі де айқындалған, бұл ақшаны жылдық 14 % тәуекелі болмайтын ставкамен жайғастырады және жоспарлануға мүмкін болатын шығындарға әкеліп соқтарады.

Кесте - 2. Автомобильдердің өтімді емес қоймасын қалыптастыру барысындағы баламалы шығындардың соммасын есептеу

Түрі: Трактор-арбалар	Өзіндік құны (тг.)	Сақтау күнінің саны	Тәуекелсіз ставка кезіндегі баламалы шығындар соммасы 14% жылдық (тг.)
WVWZZZ1JZYW406978	1024724	30	11955,11
WVWZZZ1JZYW406979	1024724	25	9 962,59
WVWZZZ1JZYW406980	1024724	15	5 977,56
WVWZZZ1JZYW406981	1145277	30	13361,57
WVWZZZ1JZYW406984	1024724	2	797,01
WVWZZZ1JZYW406985	1024724	29	11556,61
WVWZZZ1JZYW406987	1024724	30	11955,11
WVWZZZ1JZYW406511	1355201	29	15283,66
WVWZZZ1JZYW406514	1298754	30	15152,13
Барлығы	9947576	24	96001,35

Ақша қаражаттарының құнсыздануынан болған зиянды қалыптастыратын уақыт интервалы T2 ретінде белгіленеді.

Сурет - 3. Баламалы шығындарын қалыптастырудың уақыт аралықтарын анықтау схемасы

Баламалы шығындарының бұл есебі сауда ұйымының сату бөлімінің тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Алайда, шығындардың бұл түрлері нақты шығындардан бөлек қарастырылуы керек.

Бұл әдіс сатылған автомобильдердің құнын төмендетуді есептеудің екі негізгі нұсқасын пайдалануға негізделген тікелей шығындарды есептеу жүйесін қолданады: тікелей еңбек шығындарын қосқанда және алып тастағанда, ол сонымен қатар автокөлік қызметіндегі қызмет көрсетулердің құнын анықтау үшін тікелей айнымалы шығындарының жиынтығын жасайды.

Нәтижелер мен талқылау

Директ-костинг шығындарды есептеу жүйесі көптеген бөлшек сауда кәсіпорындарында қолданылғанымен, қуаттылық толық пайдаланылмайды. Біз

төмендетілген шығындарды, соның ішінде тікелей еңбек шығындарын есептеудің екі нұсқасын ұсынғымыз келеді. Бірінші нұсқа ең тиімді автокөлік үлгілерін анықтау арқылы сатылған әрбір автокөлік үлгісінен сатушыдан алынған ең төменгі кірісті есептеуге мүмкіндік береді.

Алынған нәтижелерге сүйене отырып, сатуды басқару бөлімі автокөлікті сату стратегиясын жасай алады. Мәселен, белгілі бір автомобиль моделінің орташа сатылу бағасын талдай отырып, сұраныстың икемділігіне негізделген әртүрлі маркетингтік науқандарды жүзеге асыруға болады. Ал екінші әдіс, сату бөлімінің тиімділігін мұқият бағалауға мүмкіндік береді. Бұл кезде жеке модельдерінің табыстылығын ғана емес, сонымен қатар автокөлік сатудың бизнес-үдерісін құрудағы проблемаларды ағықтай отырып, қызметкерлердің белгіленген жалақы жүйесінің тиімділігін талдауға болады.

Дилерлік ұйымдарда тікелей шығындарды есептеу жүйесін пайдалану салыстырмалы түрде ең төмен еңбек күші мен деректердің жоғары мазмұнын біріктіретіндіктен, ол тиімді басқару есебінің қағидаларын ұстанады, себебі ол дилерлік ұйымның қызметтері үшін негізгі ақпарат көзі болып табылады. [7,85]

Жетілдіру үшін сонымен қатар кәсіпорындар өзгермелі стандартты шығындарды есептеу негізінде қызметтердің сервистік дүкендерінің трансферттік бағаларын белгілеу әдісін қолдануды ұсынуға болады. Дистрибьюторлық ұйымның бизнес-процесі жауапты орталықтар арасында қызмет алмасуды көздейді. Мысалы, цех бизнес бөліміне қызметтік автокөліктерді жөндеу бойынша қызмет көрсетеді, трансферттік баға жүйесін енгізуге жағдай жасайды. [8,145]

Сонымен бірге, дилерлік ұйымдардың есеп тәжірибесінде қолданылатын негізгі анықтамалар мен терминдерді бекітетен басқарушылық стандартын құруды ұсынуға болады. Бұл стандарт жеткізуші ұйымдардың қызметін ескере отырып, басқару есебінің негізгі принциптері мен міндеттерін белгілейді. Стандартта бухгалтерлік есепті ұйымдастыру және басқару бойынша бірнеше ұсыныстар бар:

- Кірістер мен шығыстарды есепке алу
- Басқару есебінің мақсаттары үшін шығындардың жіктелуі
- Шығындарды есептеудің автоматты жүйесін пайдалану
- Мүмкіндік шығындарын есептеу әдісі
- Бухгалтерлік есеп бөлімі және есеп беру орталықтары
- Трансферттік баға әдісі

Дилерлік ұйымдар үшін стандарт – бұл менеджменттің жоғары сапалы бухгалтерлік жүйесін құрудың тамаша мүмкіндігі, өйткені бағалау бизнес-үдерістерді жетілдіру мен автоматтандырудағы маңызды қадам болып табылады, бұл сайып келгенде қолданыстағы бизнес-моделдің тиімділігін арттыруға және дилерлік ұйымның құнын арттыруға әкеледі. [9,89]

Қорытынды

Қорытындылай келе, автомобиль нарығындағы дилерлік ұйымдарды басқару есебін жетілдіру бойынша бірқатар ұсыныстар берілді. Шығындар жіктемесі негізделіп, дилерлік ұйымдар үшін тән баламалы шығындар есебіне аса көңіл бөлінді. Басқару есебінің маңызды элементі ретінде «директ-костинг» калькуляциялық жүйесі ұсынылды.

Біздің ойымызша дилерлік ұйымдардағы шығындарды есепке алуды тиімді басқару, басқару есебін жетілдіру үшін келесідей оңтайландыру және жетілдіру шараларын ұсынуға болады:

- 1) алынған шот-фактураларды төлеу себептері мен мерзімдерін анықтау үшін тауарлы-материалдық құндылықтармен бірге сатылатын көлік құралдарын қаржыландыру бойынша уақтылы шаралар қабылдау;
- 2) шарттың талаптарын орындау және сақтау;

3) өндіріс шығындарын азайту үшін ішкі үнемдеуді анықтау.

Көрсетілген ұсыныстарды қолдану дилерлік ұйымға табыстың тұрақтылығына қол жеткізумен қатар, ұйымның дайындалушы, физикалық және қоғамдық мұқтаждықтарын толтыру үшін оны қолайлы қолдануға ықпалын тигізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тайгашинова К.Т. Управленческий учет: Учебное пособие. Алматы. Экономика, 2016, 333 стр.
2. Корженгулова А.А. Управленческий учет 1. Алматы. LEM, 2019, 280 стр.
3. Швецов М.А. Учет альтернативных издержек в дилерских организациях автомобильного рынка // Экономика и предпринимательство. 2017, №6 С.726-729
4. Иванов В.В. Формирование системы управленческого учета на основе процессных методов управления компанией / Иванов В.В., Богаченко П.В., Хан О.К. // Управленческий учет. 2016. № 1. С.152-159
5. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию: Пер. с англ. / Каплан Р., Нортон Д. // Москва. ЗАО «Олимп-Бизнес», 2013. 304 стр.
6. Акимова Б.Ж., Маханбетова А.О. Стратегический управленческий учет. Учебное пособие. Алматы: New book. 2021, 256с.
7. Дайрабаева А.С. Управленческий учет 1: Учебное пособие. Астана, 2018. С.96.

Referens list:

1. Taygashinova K.T. Upravlencheskiy uchets: Uchebnoye posobiye. Almaty. Ekonomika, 2016, 333 str
2. Korzhengulova A.A. Upravlencheskiy uchets 1. Almaty. LEM, 2019, 280 str.
3. Shvetsov M.A. Uchet al'ternativnykh izderzhhek v dilerskikh organizatsiyakh avtomobil'nogo rynka // Ekonomika i predprinimatel'stvo. 2017. №6 str. 726-729
4. Ivanov V.V. Formirovaniye sistemy upravlencheskogo ucheta na osnove protsessnykh metodov upravleniya kompaniyey / Ivanov V.V., Bogachenko P.V., Khan O.K. // Upravlencheskiy uchets. 2016. № 1. S.152-159
5. Kaplan R. Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Otstrategii k deystviyu: Per. s angl. / Kaplan R., Norton D. // Moskva. ZAO «Olimp-Biznes», 2013. 304 S.
6. Akimova B.ZH., Makhanbetova A.O. Strategicheskii upravlencheskiy uchets. Uchebnoyeposobiye. Almaty: New book., 2021, 256 s
7. Dayrabayeva A.S. Upravlencheskiy uchets 1: Uchebnoye posobiye. Astana, 2018. 96 S.

Сведения об авторе, ответственном за переписку (место работы, номер телефона, электронная почта): **Абдыкулова Дамира Бахитжановна** - магистр экономики, старший преподаватель кафедры «Учет и аудит». Южно-Казахстанский исследовательский университет им.М.О.Ауэзова dami_bax@mail.ru, 8-701-707-535-64-48